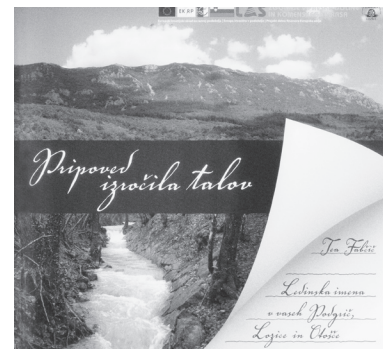

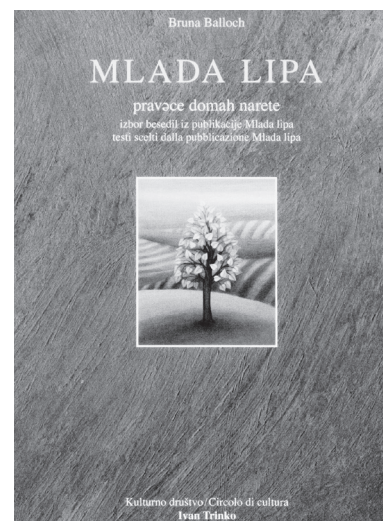
TEA FABČIČ: Pripoved izročila talov – Ledinska imena v vaseh Podgrič, Lozice in Otošče; Kulturno-turistično-športno društvo Zdravljica, Lozice 2010, 136 str.

Tal je na Vipavskem razširjen izraz za parcelo, torej večji ali manjši kos zemlje, ki, kot staro ledinsko ime, pogosto pove marsikaj o njegovi legi in namembnosti ter morda tudi o lastniku. Tea Fabčič je še kot študentka etnologije sklenila zbrati in preučiti – v starejših katastrih in drugih arhivskih virih ter nato še na terenu – vse dostopne podatke o parcelah, ki so pripadale ali še pripadajo prebivalcem njenega širšega domačega okolja, v vaseh Podgrič, Lozice in Otošče v jugovzhodnem kotu Zgornje Vipavske doline. Iz pisnih virov in spomina je izluščila kar 333 enot ter jih topografsko in tipološko razvrstila pa tudi, kjer in kolikor je bilo mogoče, pojasnila njihov izvor in pomen. Vsi tali s svojimi imeni so predstavljeni tudi na priloženi karti z letalskega posnetka obravnavanih vasi. Uvodno besedo v slikovno bogato, domiselno oblikovano publikacijo je prispeval dr. Vito Hazler, predstojnik Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer je avtorica diplomirala z raziskavo naslovne teme.

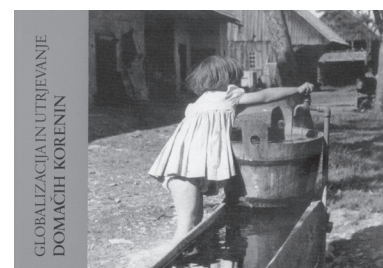
BRUNA BALLOCH: Mlada lipa; Kulturno društvo Ivan Trinko, Čedad 2010, 234 str.

Knjiga prinaša izbor pripovedi, v letih 1997–2008 objavljenih v prilogi *Trinkovega koledarja*, ki ga že 53 let izdaja po tem vsestranskem ustvarjalcu in narodnem delavcu imenovano slovensko kulturno društvo v Čedadu. Uredili so ga Roberto Dapit, Lucia Trusgnach in dialektologinja Danila Zuljan Kumar, natis pa je podprla tudi Gorska skupnost Tara, Nadiže in Brd. Besedila v obliki pravljic, ki odražajo univerzalnost tovrstnega izročila tudi v subiškem govoru, ter pripovedk in legend govorijo o tamkajšnjih ljudeh, njihovih šegah in verovanjih. Mnoge imajo kot prvi zapisi iz lokalnega izročila veliko etnografsko vrednost, nekatere med njimi so objavljene tudi v italijanski različici. Dolga leta jih je zbirala in zapisovala Bruna Balloch iz Subida v Terski dolini, prepričana, da lahko s njimi najbolj neposredno predstavi del bogate kulturne in jezikovne dediščine domače terske vasice. Likovna spremljava ilustracij Luise Tomasetig dodaja mozaični besedni podobi, strnjeni v petindevdesetih kratkih zgodbah iz življenja maloštevilne skupnosti v vasi Subid, še več občutene barvitosti.

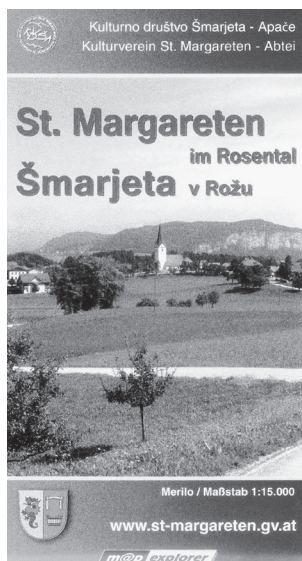

ANKA NOVAK IDR.: Globalizacija in utrjevanje domačih korenin: Zbornik; Občina Videm Dobropolje 2010, 70 str.

V zborniku so objavljene razprave in razmišljanja številnih najvidnejših slovenskih umetnostnih zgodovinarjev, etnologov, arhitektov in drugih strokovnjakov, udeležencev simpozija o pomembnosti odkrivanja in ohranjanja naravne in kulturne dediščine, ki ga je spomladi 2009 organizirala občina Videm Dobropolje. O dobrih pa tudi slabih zgledih ravnanja s stavbno in z drugo dediščino na tem območju so poleg pobudnice in soorganizatorke srečanja, domačinke Anke Novak, spregovorili Silvester Gabršček, mag. Vesna Kolar Planinšič, Petra Jernejec Babič in Alenka Železnik, Janez Gačnik, dr. Peter Fister, dr. Živa Deu, dr. Vito Hazler in dr. Janez Bogataj. Niso se prepustili jadikovanju in moraliziranju, temveč so svojim ugotovitvam o stanju dodali tudi konkretne napotke in nasvete za smiselno ohranjanje lokalne identitete. Iz večine prispevkov tako ne veje le strokovna (za)vest, temveč tudi človeška zavzetost in ponekod še čustvena navezanost na spokojno somernost minulih časov, kakršni so danes videti skozi prizmo izgubljanja boja z vse plasti življenja prežemajočo planetarno globalizacijo.

* Iztok Ilich, publicist, prevajalec in urednik. 1000 Ljubljana, Trebinjska 11, E-naslov: iztok.ilich@amis.net

ST. MARGARETEN IM ROSENTAL – ŠMARJETA V ROŽU:

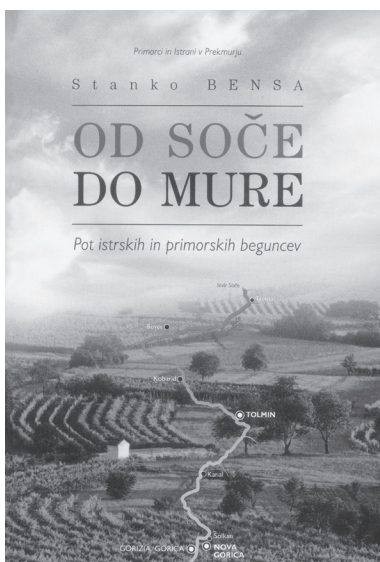
Dvojezični zemljevid ledinskih imen; Slovensko kulturno društvo Šmarjeta-Apače in Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Celovec 2012

Zemljevid nekoč po sodarstvu poznane Šmarjete v Rožu/St. Margareten im Rosental na avstrijskem Koroškem prinaša poleg nemških domača ledinska in hišna imena tega območja. Osnova zanj so bili karta narečnih imen Jozija Paka, arhivski zapisi Josipa Šašla in objavljena dela Antona Feiniga, Bertranda Kotnika in Pavla Zdovca. Terensko gradivo so prispevali domačini, strokovno pa so podatke obdelali na Slovenskem narodopisnem inštitutu Urban Jarnik v Celovcu. Na zemljevidu je prvič zapisana vrsta le v pogovornem izročilu ohranjenih slovenskih ledinskih, krajinskih in hišnih imen, ki so ljudem svoj čas pomagala pri orientaciji v domačem okolju. Kjer je bil izvor imena jasen, so ga sestavljavci poknjžili etimološko, kjer se je poknjžena oblika že oddaljila od knjižne, pa so izhajali iz narečne oblike. Na pobudo Martine Piko-Rustia in Milke Olip s SNI Urban Jarnik so bila ta imena kot del krajevne in narodne kulturne dediščine Slovencev na Koroškem in vir za raziskovanje njihovega gospodarskega in družbenega razvoja leta 2010 uvrščena na Unescov seznam nesovne kulturne dediščine v Avstriji.

STANISLAV RENČELJ: Od Turjaka do Kolpe: Tradicionalni proizvodi in jedi območja; Občina Kočevje, Kočevje 2011, 244 str.

To je že tretja monografsko zasnovana knjiga, s katero dr. Stanislav Renčelj z vidika kulturne in gospodarske zgodovine ter šeg, kulinarike in drugih posebnosti predstavlja posamezna, z vrsto skupnih značilnosti povezana območja v državi. Po prikazih Notranjske in Brkinov je svoj zemljevid razširil še na ozemlje med Turjakom in Kolpo, torej na velik del Dolenjske z Belo krajino, ki jim je dodal zapuščino Kočevjarjev. Ob orisu zgodovinskega razvoja in naravnih danosti je poudaril za etnologijo zanimive prvine: tradicionalno pridelavo in pripravo hrane v povezavi z orodji, napravami in načini shranjevanja živil pa tudi s prazniki in šegami, ki deloma ohranjajo nekdanjo obliko in podobo, deloma pa se prilagajajo novim časom. Avtor predstavi sadjarstvo in predelavo sadja, od sušenja do žganjekuhe, še zlasti kostelsko rakijo. Nato piše o živinoreji in mlečnih izdelkih, zlasti o sirarstvu, o značilnih domačih trajnih mesnih izdelkih, perutnini in ribah, lovu, ribolovu, darovih gozda, čebelarstvu in različnih poljščinah. Opisi tradicionalnih virov hrane so prepleteni z recepti za pripravo sezonskih, krajevno tipičnih jedi in na koncu povzeti še v angleščini.

STANKO BENSA: Od Soče do Mure: Pot istrskih in primorskih

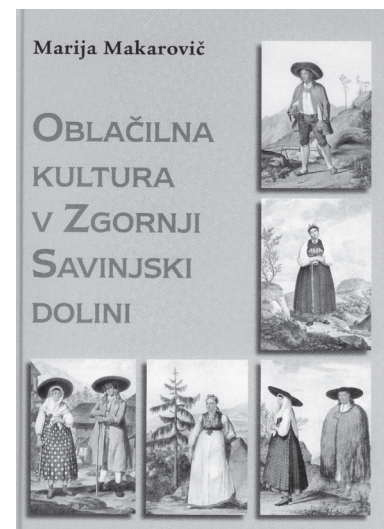
beguncev; Krajevna skupnost Pince Marof - Benica in Društvo Primorcev in Istranov v Prekmurju, Lendava 2011, 176 str.

Epopėja beguncev in izgnancev, ki so jih vihra prve vojne in njene posledice odtrgale od domov na ozemlju, ki si ga je prilastila Italija, je vse premalo znano poglavje v novejši slovenski zgodovini. V osrednji Sloveniji se ta spomin ne zdi posebno pomemben, toliko bolj zvesto pa ga ohranjajo otroci in vnuki Primorcev, ki so jih politične igre pregnale z enega na drugi rob slovenske dežele. Delo Stanka Bense, potomca izseljencev iz Goriških brd, je doslej najbolj izčrpen prikaz težke poti in posameznih postaj na njej, ki so Slovence iz Goriške in Trsta ter z njimi tudi mnoge Istrane pripeljale z zahoda na skrajni severovzhod države in jih tam, znova po volji politike, spremenila v koloniste poplavnih ravníc ob Muri. Avtor opisuje to trnovo pot ter ohranjanje in hkrati prilagajanje domačega izročila navadam in šegam novega okolja. Akademik Jože Pirjevec je besedilo, obogateno z dokumentarnim fotografskim gradivom, v uvodni besedi označil za »zloženko historiografskih opisov in osebnih spominov, kar mu daje posebno dinamiko in ga močno oplemeniti, saj ga dvigne skoraj na raven literarne pripovedi«.

MARIJA MAKAROVIČ: Oblačilna kultura v Zgornji Savinjski dolini;

Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Ljubljana 2011, 222 str.

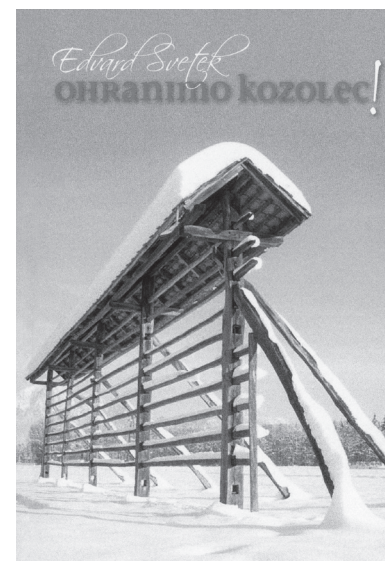
Avtorica, ki ima za seboj že več kot dvajset publikacij o oblačilni kulturi v posameznih pokrajinih slovenskega etničnega prostora, se je zbiranja gradiva, objavljenega v pričujoči knjigi, lotila že pred četrto stoletje, ga po terenskih in arhivskih raziskavah končala leta 1996 ter ga v zadnjih dveh letih na pobudo dr. Bojana Knifca – pisca uvodne besede – in s sodelovanjem Jane Dolenc, avtorice rekonstrukcijskih slik oblačil, pripravila za natis. Monografija prinaša bogato ilustriran pregled oblačilne kulture v zahodnem delu Štajerske, kjer je, kot ugotavlja Makarovičeva, vsaj od konca 17. in do začetka druge četrtine 18. stoletja izpričana ena od različic oblačenja moških in žensk širšega alpskega oblačilnega območja; v ospredju je oblačilna kultura v kmečkem in kmečko-delavskem okolju, trško, tudi obrtniško okolje pa je bolj ko ne le za primerjavo. Avtorica najprej spregovori o oblačilnem blagu in z oblačenjem povezanih dejavnostih ter posebej o sestavinah oblačenja moških in žensk, v nadaljevanju pa tudi o pričeskah in nakitu ter oblačenju otrok in ob posebnih priložnostih, kot so cerkveni in drugi prazniki, pa tudi o obleki in perilu v bali in oblačilnem verovanju.

EDVARD SVETEK: Ohranimo Kozolec!; Celijska Mohorjeva družba, Ljubljana,

Celje 2011, 88 str.

Kozolec, gospodarsko poslopje za sušenje in shranjevanje nekaterih poljskih pridelkov je v vseh svojih različicah ena značilnih posebnosti slovenskega etničnega prostora. Čeprav njegov izvor še ni popolnoma raziskan, zaradi manjše uporabe na račun siliranja in baliranja na mnogih območjih že izginja ali dobiva drugačno namembnost. Stroka se zavzema za zaščito in ohranjanje kozolca kot spomenika nekdanjega kmečkega gospodarjenja in v mnogih primerih občudovanja vrednega obrtniškega izdelka z zanimivimi likovnimi elementi, njihovi uporabniki pa teh vrednosti večinoma ne vidijo in ne cenijo. Ker glas etnologov in arhitektov do njih praviloma ne seže, bodo morda prej slišali klic v naslovu te v visoki nakladi izdane informativno bogate knjižice zavzetega zbiralca in raziskovalca kulturne dediščine, fotografa in filmarja Edvarda Svetka. Njegovi posnetki, ki jih je strnil v obsežno fotografsko razstavo, s katero je obiskal številne kraje, ohranjajo spomin na vrsto kozolcev, ki jih ni več, zagotovo pa so katerega tudi rešili pred enako usodo.

MONIKA KROPEJ IN ROBERTO DAPIT: Živalska govora:

Slovenske basni in pripovedi o živalih; Didakta, Radovljica 2011, 64 str.

Knjižna zbirka Zakladnica slovenskih pripovedi, ki je z barvnimi ilustracijami – tokrat so delo Adriana Janežiča – mikavna tudi za mlajše bralce, je postala bogatejša za nov, že 11. zvezek. Urednika sta vanj vključila 41 besedil, ki so bila večinoma že natisnjena v različnih časnikih, od *Ilirskega lista*, *Novic* in *Slovenskega glasnika* v 19. stoletju prek zbirk, ki so jih sestavili Anton Kos, Matija Valjavec, France Kotnik, Milko Matičetov, Marija Stanonik in drugi, do v novejših časih nastalih klasičnih in digitalnih zvočnih zapisov. Od slednjih jih veliko prihaja iz pokrajin s (tudi) slovenskim prebivalstvom zunaj matične države, po zaslugi Roberta Dapita največ iz Režije, preostala pa predvsem iz arhiva Inštituta za slovensko narodopisje, in so tokrat v strokovno utemeljenem kontekstu in knjižni obliki večidel prvič objavljena. Slovenske basni in pripovedi o živalih so v tem izboru dobile drugačno »težo«: za vsako je naveden njen vir oziroma pripovedovalec ali zapisovalec, o njihovem izvoru, razvoju in značilnostih pa izčrpno govori uvodna študija Monike Kroprej.

